

**JACOB AHRENBORG, AATTO
SUPPANEN**

**HIHHULEITA:
KUVAUKSIA
ITÄ-SUOMESTA**

Jacob Ahrenberg

Hiihuleita: Kuvauksia Itä-Suomesta

«Public Domain»

Ahrenberg J.

Hiihuleita: Kuvauksia Itä-Suomesta / J. Ahrenberg — «Public Domain»,

Содержание

I	6
II	10
III	14
IV	18
Конец ознакомительного фрагмента.	21

Jacob Ahrenberg

Hihhuleita: Kuvauksia Itä-Suomesta

Esilause

Valtion rakennuksien johtajana Itä-Suomessa joutui allekirjoittanut usein ja eri seuduissa sillä maan kulmalla yhteyteen lahkolaisten kanssa, joita Hihhulien nimellä on levinnyt yli koko maamme ja jonka lahkoon oppia täältä lähetetyt lahkoon jäsenet ovat saarnanneet omille maanmiehille Venäjällä, Amerikassa ja Norjassa. Hihhulien raittius ja puhtaus, heidän omituiset kokouksensa ja kiihkoinen intonsa julistamaan opinkappaleitansa vetivät puoleensa huomiotani. Seuraavasta kuvauksesta, joka niin hyvin yleisiltä piirteiltään kuin myöskin kertomuksen kokoon panoon katsoen on otettu luonnosta, saa lukija lyhyen esityksen tästä lahkosta sekä sen elämästä ja opista.

Vaikka lahkolla on suomalainen nimi, on se kuitenkin alkuisin Ruotsista; se on näet lähtenyt Ruotsin Lapista. Sen etevimmäksi patriarkaksi sanovat hihhulit itse Lauri Laestadiusta. Tämä merkillinen mies oli ensin kirkkoherrana Kaaressuvannon ja sitte provastina Pajalan seurakunnassa. Häneen oli vaikuttanut Grundtvig, jolla oli suuri vaikutusvalta koko Pohjolan uskonnolliseen elämään. Saavuttuaan Lapinmaahan Laestadius omain sanainsa mukaan huomasi seurakunnassa täydellisen uskonnottomuuden vallitsevan. "He eivät edes tienneet yksijumaluuden oppiakaan." Laestadius ryhtyi työhön voimakkaasti, saarnasi, opetti ja kulki usein monta päivää paimentolaisten seurassa. Hän kasvatti saarnaajia niistä, jotka olivat yhtyneet hänen oppiinsa, lähetti heidät etäisiin kyliin saarnaamaan ja vaikutti yleensä niin, että täydellinen muutos parempaan päin yleisessä siveydessä tuli julki näkyviin muutamien vuosien kuluessa. Näistä lähetyssaarnaajista ja tämän hengellisen herätyksen ajalta on hihhulilaisuus alkuisin.

Hihhulilais-nimelle on käynyt samoin kuin Geusi-nimelle hollantilaisten vapaussodan aikana ja Birkebeiniläis-nimelle Norjan valtaistuinsoitien aikana; haukkumanimestä on se muuttunut historialliseksi. Se on nyt tavallinen nimitys, jota yleisö käyttää tämän uskon tunnustajista ja jota he itse monin paikoin pitävät kunnianimenä. Nimi on muuten saanut alkunsa siitä, että lahkoon jäsenet, päästyään korkeimman uskonnollisen kiihtymyksen tilaan, lausuvat epäselviä ääniä, joista heidän vastustajansa ovat luulleet erottavansa hih- ja huu-tavuja, joista sitte nimi on muodostettu. Itse he sanoivat itseään alussa "pikaa uskovaisiksi", joka nimitys on otettava huomioon, koska se osoittaa jonkinlaista sukulaisuutta tämän lahkoon ja metodistein välillä.

Tämän lahkoon omituisuuksista lienee valtiokirkon pappeja varsinkin loukannut elämän ulkonaisen puhtauden suuri (liioiteltu) tärkeys ja maallikko-saarnatoimen tärkeys. Aina siitä asti kuin Laestadius lähetti apostolinsa ja parannussaarnaajansa, ovat näet hihhulit tärkeimmäksi opinkappaleekseen asettaneet sen lauseen, että jokainen, jota henki kehoittaa, sitte, kuin hänet on seurakuntaan otettu, puhukoon ja todistakoon sekä, jos hän tuntee sisällistä kehoitusta, "menköön ulos maailmaan ja opettakoon kaikkea kansaa". Ainoastaan puhuttu sana on elävää Jumalan sanaa; painettu, kirjoitettu sana on vain kuolleita kirjaimia. Tämä maallikko-saarnatoimi se on enemmän kuin mikään muu vaikuttanut lahkoon nopeaa ja suunnatonta leviämistä.

Helsingissä Joulukuussa 1889.

J. A.

I

Oli satanut lunta lauantaista aamupuolelta asti. Ensin oli lumi pohjoistuulella tullut pyöreinä, kovina jyvinä. Torstaina kääntyi tuuli itäiseksi ja lumi muutti muotoa. Komeita, täydellisiksi kehittyneitä jääkristalleja putoili väristen alas harmaalta taivaalta, joka raskaana ja synkkänä ikään kuin painui litteäksi maata vasten. Mutta kuin etelätuuli alkoi puhallella perjantaiaamuna, silloin tuli lumi alas suurina liuskareina kuin pehmeät untuvat, ja tiheään, yhä tiheämpään putoili lumihöytäileitä niin, että kylät, metsät, pellot ja niityt, kaikki peittyivät valkoiseen pimeään. Suuret höytäleet asettuivat alas pehmeästi kuin niittyvilla, kuin äsken munasta päässeeseen linnun untuvat. Etelätuuli puserteli ja liotti niitä niin, että ne nyt, vaikka olivat tulleet alas pehmeinä kuin untuvat, sulloutuivat kokoon kinoksiksi, raskaiksi kuin lyijy. Kaikki katosi niiden kuolettavan painon alle. Vanhat männyt seisoivat kuin mahtavan suuret sateenvarjot lumiaavikolla. Nuoret puut sitä vastoin olivat lumen painosta joko taipuneet taikka katkenneet latvasta, ja mäntymetsää oli siten monen tuhannen markan edestä turmeltunut. Mutta sitkeät kuuset, sekä vanhat että nuoret, notkistivat oksiansa ja pistivät menneenkesäisiä latvojansa rohkeasti esiin kinoksesta. Kaikki tiet olivat lumen vallassa ja ihan tukossa. Ainoastaan aidan seipäät seisoa töröttivät yhtenä valkoisena ja yhtenä mustana rivinä pitkin kujusia, osoittaen, missä polku oli haudattuna.

Lauantaiaamu valkeni, ja silloin taas puhalsi raikas pohjatuuli, laisten pois raskaat, harmaat pilvet ja paljastaen säteilevän, kirkkaan taivaan.

Tervolan kylässä oli nyt iloa ja elämää aamuhetkenä. Tuvat seisoivat puoli ikkunoihin asti lumessa. Kansakoulu tuolla alhaalla mäenrinteessä oli melkein kokonaan lumen sisässä. Pihoissa ja poluilla kaaleli ja rehmi nyt ukkoja, miehiä ja poikia lumikinoksissa, ahkerasti lapioimassa pois enintä tuiskulunta. Kaikki iloitsivat, että viimeinkin taas näkivät aurinkoa, joka oli niin kauan ollut sumujen ja pilvien peitossa. Miehet ja naiset pääsivät nyt jälleen ulos tuvan pimeydestä ja pojat ummehtuneesta koulusalista.

Erittäin voimakkaasti ja pontevasti tehtiin lumenlapioismistyötä maakauppias Tobias Pullisella. Tuskin sai piha jotakuinkin puhtaaksi lumesta ja tiet luoduksi talliin, lääviin ja aittoihin, kuin emäntä astui ulos tuvan rappusille ja käski poikia ja miehiä lapioimaan pois lunta kauppapuodin rappusien edestä, puhdistamaan kylttiä ja avaamaan tavarahuoneen ikkunanluukkuja. Sillä emännällä, Leena Pullisella, oli, paitsi kestkievarin hoidon ja emännyyden velvollisuuksia, myöskin velvollisuus hoitaa miehensä Tobiaan kauppapuotia, milloin Tobias oli – ja se olikin hyvin tavallista – kauppamatkoillaan ja kilpa-ajoissa lähikaupungeissa.

Vanha loisukko, Matti Viskari, ruskea ja vakoinen kuin patvimalja, vaan vilkkaat silmät nelikulmaisessa, omituisesti kaavaillussa muodossa, meni nyt parin nuoren miehen kanssa asuinkartanon toiselle puolelle, josta maantie kulki ihan ohitse, ja ryhtyi käskettyyn työhön. Matti lakasi ensin kyltin puhtaaksi lumesta, niin että jokainen taas voi lukea siitä kirjoituksen: "Tobias Pullisen kauppapuoti". Nimen alla näkyi sokuritoppa ja sen toisella puolella Tollander ja Klärichin La Ferme-punteja, tarkasti kuvattuina tulipunaisiksi, kuten ovatkin. Toiselle puolelle oli maalaistaiteilija jostakin äkillisestä mieleen johtumuksesta kuvannut kukon kirjavimmassa väriloistossaan. Kuin puodin rappuset olivat puhtaat lumesta ja ikkunanluukut auki, astui Leena Pullinen alas. Siinä hän seisoi, yllä yksinkertainen pummulimekko, hykistellen ja vähän väristen, mutta näytti sittekin olevan hyvin tyytyväinen.

"No, Matti Viskari, mitä luulet: tuleeko vielä lunta vai eikö?"

Vanhus katsoi miettivästi ensin taivaalle, sitte alas taivaan rantaan.

"Lumi luikon siiven alla, talvi joutsenen takana, ja pakkanen pyryn perästä, pohjatuuli sitä paitsi", sanoi hän, "niin kyllä siitä pysyväinen kylmä tulee. Jumala armahtakoon metsälintuja silloin, koska kaikki ruoka on hangen alla."

"Matti, voit mennä naapureihin ja kutsua hevosia lumireen eteen ja miehiä lapioimaan teitä. Vie kappa kauroja teyrellille koivikkoon. Se tekee hyvää heille ja meille."

"No, sepä oli kelpo teko; kiitoksia emäntä; kyllähän metsäkanat itse tulevat tänne kiittämään kestäytsestä. Mutta mitä kutsuntaan tulee, niin minä jo aamuhämärissä kävin naapurissa, sillä katsokaas, aamusta päivä jatkuu, ja tuollahan tulee jo Rouhiainen ruunansa kanssa. Kallonen on jo täällä liinakkotammansa kanssa ja..."

"Hyvä, hyvä", keskeytti emäntä, "oppia ikä kaikki; sitähan minä aina olen sanonut, että vanha on aina viisas. Hyvä, niin saamme maantien auki kirkkoajaksi eikä kenenkään tarvitse sanoa, että Tervolan kyläläiset eivät tee tehtäväänsä. Mutta kuulehan nyt, ukko; kuin väkeä tulee, niin katso poikaa, nuorta Tobiasta; tiedäthän, hän on vallaton ja pikainen luonnostaan ja..."

"Niin, sitä on helpompi sanoa kuin tehdä, sen kyllä tiedätte, hyvä emäntä. Kuin nuori Tobias pääsee hevosten ja ruoskien pariin, silloin hän on kuin noiduttu; mitä voin minä, vanha talonvahti, tehdä hänelle. Vanhan Tobiaan pitäisi kohta palata kotiin; häntä kyllä tarvitaan. Sillä isännän askeleet pillon lihoittaa, ja sitä paitsi nuori herra ei tottele ketään meitä, ja kohta kyllä kasvaa hän isäntääkin ylpemmäksi. Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee."

Leena Pullinen huokasi; hänen kasvonsa synkistyivät ja hän vastasi hiljaa: "Niin, kyllä isän pitäisi tulla kotiin, mutta mitä sille voi; kauppamatkat ... no, talvikeräjiin hän kyllä on kotona." Ja Leena meni kiireesti sisään, päästäkseen puhelemasta asiasta, joka näytti koskevan häneen vastenmielisesti.

Viskari ukon ajatukset kulkivat nyt sitä uraa eikä vanhuksen ollut helppo päästä toiselle suunnalle. Hän lakasi lakasemistaan ja vielä kauan sen jälkeen mutisi hän puoliääneen itsekseen: "No, no, ei vesa kauas kannosta kasva... Keräjiin – tietysti hän silloin tulee; keräjäasiatpa ne yksin pitävätkin häntä Tervolassa, kiinni talossa ja kodissa – mutta kas viisaus ja viekkaus, ne eivät ole sama asia. Vaan mitä ne minuun koskevat!" Ukko lakasi ja loi lunta, ja vähitellen kääntyivät ajatukset toisaalle, sillä viimein kirkastui hänen synkkä muotonsa, ja kuin puodin edusta oli puhdas lumesta, pisti hän tyytyväisesti lapion kinokseen ja sytytti piippunsa.

Tuskin ehti vanhus saada lunta luoduksi ja piippuunsa sytytetyksi, kuin jo Tervolan nuoria miehiä ja hevosia oli koko joukko koolla Pullisen puodin rappusten edessä.

Siinä puheltiin ja loruttiin kaikista mahdollisista hupaisista onnettomuuksista, joita oli suunnattoman lumentulon tähden tapahtunut sekä tuvissa että karjotoissa; miten sepän katto oli pudonnut pajaan, miten Jussi ja – tiedättehän kyllä, kuka – olivat lumen vankeina karjotassa. Siinä oli iloa ja laverrusta, kunnes nuori Tobias, kahdeksantoista ikäinen nuorukainen, talutti sinne isänsä mustanruskean oriin, koko paikkakunnassa ja läänissä kuuluisan Jalon. Kaunis hepo kaarsi kaulaa, pudisti päätä, nousi pystyyn ja nosti nuoren Tobiaan korkealle ilmaan kuin lapasen. Mutta poika oli sitkeä, itsepäinen ja vahva, ja hiljaista juoksua riensivät hevonen ja kesyttäjä takaisin pihaan, molemmat muhkeat katsella nuoruuden ja voiman kukoistuksessa. Sillä Tobias oli tosiaan muhkea velikulta, kähärätukka ja sinisilmä, lanteet hoikat ja solakat ja hartiat leveät.

"No, oletko sinä ihan hulluna?" sanoi ukko Viskari; "aiotko oritta lumireen eteen; onko se sopiva ajopeli sellaiselle elukalle? Ja vielä päälliseksi nyt maaliskuussa ja kaikki tammät ympärillä."

"Mitä se teihin koskee, orit on minun. Isä antoi sen minulle syntymäpäivänäni ja ulos sen pitää päästä. Etkö näe, että se tulee vääräsääreksi ainaisesta tallissa seisomisesta. Tuokaas tänne lumireki, pojat!"

"Sinun – kyllä kai. Jospa isäntä sen kuulisi. Mutta kyllä minä kerron emännälle."

"Tarpeetonta, vanhus. Äiti tietää sen, jo minä itse kerroin hänelle."

"Niinpä hän itse vastatkoonkin siitä isännälle, sillä kyllä minä tiedän, että hän aivan raivostuu."

Ja "latinan A", joksi lumirekeä välistä leikillä sanotaan, kaivettiin ylös lumesta ja eteen valjastettiin ensin neljä hevosta, niiden eteen kolme, sitte kaksi ja etupäässä ylvästeli Jalo yksinään. Poikia nousi hevosten selkään. Vanhemmat miehet istuivat lumireellä, piippunysät suussa. Matti

Viskari, Leena Pullisen kaikki kaikissa, antoi miehille lapioita; nuoraa ja pari kirvestä otettiin mukaan.

"No, joko kaikki ovat valmiit?" huusi Tobias etupäästä, jossa hän kuin ruhtinas istui Jalonsa seljässä. "Ole varoillasi, Jussi, minä tarkoitan: varo tammaasi; vie pois se varahevosten joukkoon!"

Tobias, rikkaan maakauppiaan ja lautamiehen poika, koetti itse anastamallaan oikeudella johtaa koko retkeä. Se suututti vanhusta niin, että hän istuinpaikaltansa lumireeltä huusi:

"Vaiti, penikka, ja odota, kunnes aikaihmiset pääsevät järjestykseen.

Missä on varahevoset? Kuka niitä ratsastaa?"

"Täällä", kuului vastauksia eri tahoilta.

Viimein oli kaikki järjestyksessä. Pojat maiskauttivat suullansa ja nostivat piiskojaan; lumireki nytkähti; liikkeelle lähdettiin halki avaraa lumilakeutta huudellen ja nauraen, kulkusia helisemässä ja kaikuva aisakello. Se oli kirjava taulu; tummankarvaiset hevoset, pojat lammashakaturkkeineen ja turkkilakkeineen, sekä vanhat ukot, sudennahkalakit alas vedettyinä pakkasesta punakoille mutta tyytyväisille kasvoille; sillä vaikka lumireen veto saattoi, kuten nyt, olla hyvin raskastakin työtä, niin oli se sentään miellyttävänä vaihteenä talvitöiden yksitoikkoisuudessa. Siinä istuivat nyt miehet "latinan A":lla, lapiot pystyssä, kuin merimiehet osoittamassa kunniaa airoilla. Koko jonon edellä juoksivat ja hyppivät villahäntäinen Musti, sepelikaula Nopa ja Vahti kovasti haukkuen! Missä lunta oli paksulta, niin että hevoset kaaloivat mahaa myöten, siellä kulki lumireki raskaasti kuin vieru savisella pellolla; mutta missä ylävämmillä tai muuten tuulen käyvillä paikoilla lunta oli ohuelti, siellä huutaen ja hoilaten laskettiin neliseen, niin että lumi ryöppysi ja kietoi läpinäkyvään verhoon sekä ihmiset että hevoset. Auringon säteet taittuivat tuossa valkosauhussa välkkyviksi kimalluksiksi, ja kehyksenä seisoivat mäntyjen tummat rungot valoisan, väririkkaan taulun ympärillä.

Niin tekivät miehet matkaa lumireellä virstan toisensa perästä. Tobias ja Jalo olivat sekä lämpöiset että hikiset; oriin karva oli tullut vielä tummemmaksi ja kiiltävämmäksi, vaahto valui sen suusta, kuin se pureksi kuolaimia. Tobiaan posket hehkuivat innosta ja huvista. Mutta juuri silloin, kuin lumireki oli kovimmassa vauhdissaan, kuului matkan päästä kirkasta, yksitoikkoista kellon kalahtelemista, osoittaen, että joku matkustavainen astuttain kaalatti pitkin tietä.

"Seis!" huusi vanha Matti, "tulee vastaan matkustavaisia; tie on kaita."

"Ei, ajetaan vielä vähä matkaa, matkustaja on vielä kaukana", vastasivat Tobias ja pojat, kiiruhtaen huohottavia hevosia. Vanhuksen vastusteleminen ei kuulunut siinä hälinässä. Nyt olivat hevoset vauhdissa. Yhä likemmäksi lähestyi lumireki sitä paikkaa, jossa matkustaja näytti tien polvekkeessa olevan kiini lumessa. Nyt ei enää ollut aikaa pysäyttää hevosia. Ei ollut muuta keinoa kuin kääntää syrjään niin hyvin, kuin kävi päinsä. "Pois tieltä, kirottu vetelys, pois tieltä, jaarikka", huusi nuori Tobias ensin suutuksissaan, sitte peloissaan, "pois tieltä, maantieveijarit!" Mahdotonta, matkustaja raskaine, niinimatoilla peitettyine kuomuineen ei päässyt mihinkään, eikä aikaakaan, niin lumireki jo törmäsi kuomurekeen. Kuomureki sysäytyi ylös hangelle, siivet ja aisat katkeilivat ja matkustajan hevonen vahingoittui rinnasta. Siinä oli selviämätön sekasotku hevosia, ajokaluja ja miehiä, kaikkia ryöpyvän lumen vallassa. Keskellä sekamelskaa alkoi Jalo tulla levottomaksi. Kuin kuomureen ovi viimein saatiin auki ja neuvoton kuski veti matkustajan sieltä ulos, oli hän puoli tukeuksissa suuttumuksesta ja ilman puutteesta. Hänet huomattiin itse kirkkoherraksi. Saatuaan viimein kyllin hengitetyksi alkoi hän:

"Vai niin, kirottu vetelys, sanotko sinä vetelys minulle, kirkkoherralle. Kirottu juttupukarin sikiö, vai niin, olenko minä maantieveijari, kyllä minä sinut opetan, Tobias. Sinä olet ihan isäsi kaltainen!" Nyt hän näki hevosestansa verta vuotavan: "Tämä kyllä tulee maksamaan isällesi"; ja kirkkoherra veti ahnaasti ilmaa, ollen tukehtumaisillaan suuttumuksesta ja mielenliikutuksesta. "Ja sinä, Viskarin Matti, tietäjäksi sinua muka pitää sanoa; kyllä kai sinä olet viisas mukamas..." Samassa riuhtasi Jalo, kirkkoherra kaatui lumeen eikä siinä enää ollut aikaa haukkumisiin, neuvomisiin eikä uhkaamisiin. Hevoset riisuttiin, kuomureki nostettiin tielle, käsikirja, ehtoolliskalkki ja lautanen, jotka olivat vierähtäneet pois laatikostansa, etsittiin lumesta, kuivattiin huolellisesti ja pantiin takaisin

paikoilleen. Kirkkoherran vahingoittunut hevonen siirrettiin varahevosten joukkoon ja hän sai lainaksi Kallosen ruunan. Moneen kertaan vakuuttaen kyllä pitävänsä muistissaan Pullisen sikiötä läksi kirkkoherra viimein jatkamaan matkaansa.

Nuori Tobias oli hämillään; hän ja Jalo joutuivat varaväkeen. Hyvin arvelutti tuo kaikki, että oli kohdellut pahoin kirkkoherraa juuri nyt, kuin isällä oli niin monta juttua vireillä häntä vastaan, juuri nyt, kuin rippikoulu oli päättymäisillään, ja että hän vielä oli sanonut kirkkoherraa kirotuksi vetelykseksi. Mitähän Elsa sanoisi asiasta, jos rippikoulun käynnin täytyisi keskeytyä. Vanha Matti lausui nyt ilmi viisautensa, supistettuna sananlaskun muotoon ja höystettynä voimasanoilla nykyajan nuorisosta. Paitsi sananlaskua: "ei hoppu hyväksi liene eikä kiire kunniaksi" tuiskutteli hän niin paljon sekä neuvoja että nuhteita nuorelle Tobiaalle vasten silmiä, että hän häpeissään ja suutuksissaan jäi kauas jäljelle hevosista ja ihmisistä. Paluumatka tehtiin paljon vähemmällä vauhdilla ja ilolla. Sekä ihmiset että eläimet olivat väsyksissä raskaasta työstä ja pakkasesta. Kotiin päin nyt pyrittiin noin peninkulman pituiselta matkalta. Kuin ehdittiin suurten koivujen kohdalle, jotka täynnä patvipahkuroita, myhkyräisinä, alastomina, vitsaisina ja paimenpoikain veitsen jäljistä arpisina seisoivat lumessa, pysähtyi jono. Viskari nousi ylös, kaaloi hangessa metsikköön ja ripoittelee kauron teyreille, jotka siellä joka kevät joukottain kuhertelivat rakkautensa aamulaulua, taistelivat kaksintaisteluita odotellun kumppanin tähden ja vuodattivat sydänverensä lumeen.

Sitte taas jatkettiin matkaa. Pakkanen alkoi kiristyä kovemmaksi. Variksia tuli suuret parvet metsästä kyliin päin. Harakat lentelivät etujoukkona lumireen edellä, räkättivät, istahtivat keikailevasti, naurettavan teeskentelevästi, pursto myötätuuleen, välkyttivät mielistellen metallivärejensä auringon paisteessa, hypähtivät ja lensivät vähän matkaa, aina pysyen pyssyn kantaman päässä edellä lumireestä. Mutta sen jäljelle leveään vakoon, jonka lumireki avaa valkoiseen kenttään, miesten poltellen ja lörpötellen rientäessä kotiin päin, kokoutuu joukko pieniä, puoli paleltuneita sirkkuja ja varpus raukkoja. Tuossa sirisee pulmunen, muuten arka, kaino ja kaukana pysyvä; nyt hän nälissään lentää räpyttelee pitoihin; hänen siipensä välkkyvät kuin jääsirpale auringon valossa. Toiselta taholta tulee keltasirkku, salon lapsi; tsitsitsi, kuuluu hänen suruinen laulunsa ja joka tsi-ääntä seuraa siipien rävähdys, joka häntä vie yhä likemmäksi matkan päätä. Tilhi tunkeutuu esiin. Varmana kuin viina-asiamies laskeutuu hän alas paikallensa. Pienet, viluiset jalat potkivat ja raapivat ahkerasti; pikku kuvut täyttyvät, mutta juuri, kuin ruoka maistuu paraiten, tulee eräs kerskaileva vieras, ahne ja väkevä, talvella oleskeleva valtateiden varsilla, kesällä saloilla. Pois tieltä, pikku elävät: hohkanärhi itse, sinivalkoiset koristeet olkapäillä, raapii ravintoa ja lämmittää jalkojaan lämpöisessä hevosen sonnassa. Luonnon suuressa taloudessa, joka ei tiedä jätetuotteita, ei mitään joudu hukkaan; kaikella on oma tarkoituksensa.

II

Kirkkoherra Brandt oli viimein palannut kotiinsa matkaltaan. Vielä hänessä kiehui viha äskeisestä kohtelusta, jota oli saanut kärsiä. Niinimatoilla päällystetty kuomureki oli rikki, hevonen vahingoittunut, ehkäpä pahastikin, ja ajokalut turmiolla. Lisäksi oli vielä kahdekstoista-vuotinen nuorukainen sanonut häntä "kirotuksi vetelykseksi". Miten kovasti se pojan haukkuminen pastori Brandtia suututti, voidaan arvata, kuin tiedetään hänen olleen ylämaassa jonkun yläalkeiskoulun rehtorina siihen onnelliseen aikaan, jolloin herrat opettajat saivat kenenkään estämättä mielin määrin käyttää patukkaa. Rehtorina hän oli heilutellut vitsoja rautakädellä; kaikki pojan nimelliset olivat hänen mielestään olemassakin ainoastaan patukkaa varten, ja poikia olivat kaikki niin kauan, kuin rehtorilla oli valtaa heidän ylitsensä. "Rahjus" oli alkusanana joka kuritukseen. Rehellisesti oli hän antanut ruumiin kärsiä sielun kykenemättömyydestä ja "Rahjus" – nimellä tunsi häntä useampi kuin yksi suomittu ja tukisteltu koulupoikaparvi. "Rahjus" oli alkuaan ollut Venäjän kielen ja historian opettaja. Eräässä niistä lukemattomista opetussuunnitelman muutoksista ja koulun räikkäyksistä, jotka maamme on jaksanut kestää, täytyi Rahjuksen ottaa osakseen katkismuksen ja biblian-historian opetus. Samaan aikaan hän peri Tervolan kylästä pienen maatilan, ja silloin sen pitäjän, jossa Tervola oli, kirkkoherra Blom jo oli vanha ja halvattu. Se kaikki näytti rehtorista sallimuksen viittaukselta ja hän päätti antautua pappisuralle, aikoen ajan tullen hakea vanhan Blomin paikkaa hänen kuoltuaan. Silloin oli puute papeista ja Rahjus saattoi tutkinnoistaan lausua samaa kuin eräs hänen edelläkävijänsä: "Tosin minä häpesin tuomiokapitulin edessä tunnin tai pari, mutta siitä minulla on koko ikäni kunniaa ja hyötyä." Koko ihmiselämän utttera pyrintö, jos se ei tavoittele ihan mahdottomia, kantaa ehdottomasti hedelmää, varsinkin jos pyrintöä kannattamassa on hyvä luonnollinen ymmärrys, säännöllisyys, säästäväisyys ja mahtavia ystäviä. Kaikkea sitä oli tässä, ja ennen, kuin kymmenen vuotta ehti loppuun kulua, oli Brandt kirkkoherrana siinä seurakunnassa, jossa hänellä oli maatilansa, Honkasyrjä, ainoastaan niukan peninkulman päässä pappilasta. Koulupatukkaa hän ei ottanut mukaansa ainoastaan kuvaannollisessa merkityksessä. Hän oli pitäjän hirmu, järjestyspiru, jonka vertaista tuskin löytyi muualta. Kirkonkirjat eivät olleet koskaan ennen paremmassa kunnossa. Puoli väkisin sai hän toimeen kansakoulun, joka sitte oli parempi kaikkea kiitosta. Lahkolaisten opin levittelyt esti hän armottomasti. Jos hän kuuli sanankaan jostain nuorten vehkeilystä, matkusti hän heti sinne, piti ankaraa tutkintoa syyllisten kanssa ja tuota pikaa olivat käsillä kuulutus, käsikirja ja Herran siunaus, jos vähintäkään epäilyttävää oli tapahtunut. Tietysti kirkon johtajat, asiain näin ollen, lämpimästi suosivat tätä voittoisan seurakunnan edustajaa. Mutta kirkkoherra Brandtin ansioluettelo ei vielä ole lopussa. Enemmän kuin kirkkoherra, enemmän kuin ennen rehtori oli hän maanviljelijä. Kiihkoisa rakkaus maahan, maanviljelykseen oli houkutellut hänet pappisuralle. Samoin kuin hän oli muokannut koulupoikia ja seurakuntalaisia, samoin hän oli myöskin muokannut isiltä perittyä maata. Suot ja rämeet olivat kuivina, hietapelot savitettuina, ojitettuina ja salaojitettuina, kuohusavi seoitettuna suomudalla, niityt ja pellot tiukkuivat lihavuudesta; kaikki, mitä pontevuus, työ ja taito voivat tehdä taistelussa kovaa luontoa, oikullista ilmanalaa ja koleita kivikkoja, soita ja hietikkoja vastaan, sen oli kirkkoherra Brandt rehellisesti tehnyt. Sen hän tiesi itsekkin, eikä mikään maan päällä eikä taivaassa häntä ilahuttanut niin kuin hänen hyvin hoidetun talonsa kiitteleminen. Vaikka hän olikin pappi, niin hän kuumana elokuun päivänä vaarallisten öiden aikoihin kävellessään niityillänsä ja nauttiessaan kukoistavan apilaan imelää tuoksua, humaliston maustinhajua ja sitä tuoksua, joka raskaana, täyteläisenä ja suloisena kuin jalon viinin höyry liiteli tatarivainioiden päällä, tavallisimmin lausui: "Jos vain Herra pysyy puolueettomana, niin kyllä minä elän maanviljelykselläni."

Mutta vaikka kirkkoherra Brandt piti kurissa laumansa ja maansa, niin oli sentään jotakin, jota hän ei ollut koskaan saanut kukistetuksi: konjakki ja Tobias Pullinen. Kuin alkoi lähestyä kello kahdeksan aika, nousi hänen sielussaan himo, jonka hän kaksi kolmekymmentä vuotta sitte

luuli milloin hyvänsä voivansa kukistaa vain tahtonsa pontevuudella. Kymmenen viisitoista vuotta myöhemmin, vaimonsa kuoltua, huomasi hän, että se himo ei antanutkaan itseänsä kukistaa, että se oli tullut vahvaksi ja vaativaksi. Hän tahtoi järjestellä sitä puhelemalla "tavallisesta iltatotista ja yhdestä päivällisryypystä". Ei mikään auttanut. Viisi vuotta sitte huomasi hän joutuneensa taistelussa yhä taa päin. Himo yllätti hänet kuin rehtori syypään yliluokkalaisen: "rahjus", sanoi se, otti häntä kiinni korvasta ja talutti konjakin luo. Oltuaan päivällä ankara ja jäykkä tuli hän kello kahdeksan suutuksiinsa ja oli äkeissään kaikkiin ja itseensäkin, kunnes hän kello yhdeksän jo oli voimaton raukka, jolla vain oli yksi asia selvillä: että ei kenenkään ihmisen, ei edes vanhan emännöitsijänkään, joka oli niin monta vuotta ollut hänen palveluksessaan, pitänyt näkemän häntä siinä alennuksen tilassa. Hän istui siellä yksinään lukittujen ovien takana, joi konjakkiansa ja kauhukseen näki konjakkipullon kauniin kuvaleiman kulkevan kiinalaisena väriloistona veristyneiden silmien editse. Keskeltä tuota värien leikittelyä, joka tanssivan hyttysparven tavalla milloin liiteli ylös, milloin pois iltatuulen mukaan, milloin taas palasi heiluen ja häilyen ylös alas, näki hän välistä kalpeat naisen kasvot, joiden syvistä silmäkuopista tummat silmät pelkäävästi katselivat häneen. Voi niitä lempeitä, hirmuisia silmiä! Hellittämätön uutteruus, pontevuus ja työ olivat kauan pitäneet poissa niitä muistoja ja näkyjä, sitte oli konjakki ajanut niitä pakoon monta vuotta ja nyt, nyt olivat ne tuossa taas.

Tobias Pullinen, hänen naapurinsa, oli toinen, joka ei taipunut kirkkoherran alammaisuuteen. Se oli ehkä pahaksi Tobiaalle itselleen, mutta niin se kuitenkin oli.

Kirkkoherra Brandt astui tampuriinsa, mielessä luja päätös manuuttaa ilman mitään keräjiin nuori Tobias haukkumisesta ja huolimattomasta ajosta maantiellä. Etehisessä oli vastassa vanha emännöitsijä ja kertoi kappalaisen Helmin olevan sisällä odottamassa kirkkoherraa. Se ei ollut mikään tervetullut uutinen, sillä Brandtin kappalainen oli mies ihan toista tekoa. Vanha Rahjus ei koskaan voinut vetää yhtä köyttä eikä tasan hänen kanssansa, tämän, kuten Brandt tavallisesti häntä nimitti, Kristuksen kavaljeerin kanssa, sillä hän oli hieno ja siisti mies ja sitä paitsi, mikä Brandtin mielestä oli vieläkin pahempi, "lahkolainen", hän kun näet ajatteli itse. Brandt kuitenkin meni kansliaansa, suureen, aution näköiseen, tupakan savusta mustuneeseen huoneeseen. Neljä mustaa kaappia, kaikki eri muotoiset ja eri korkuiset, seisoi toista sivuseinää vasten, yksinkertainen honkapöytä ikkunan edessä, muutamia tuoleja ja tavattoman pitkä nahkasohva hienojen, laiha jalkojen päällä, siinä koko kalusto. Ei mitään kartiineja, ei yhtään peiliä, ei yhtään taitotekoista koristusta, niin että tulijassa ei mikään laimentanu autiuden vaikuttamaa kammon tunnetta. Tyytymättömänä ja ärtyisenä astui kirkkoherra Brandt huoneeseen ja sai töin tuskin hillityksi mieltänsä, jota ponnistusta sentään helpotti se varma tieto, että kappalainen Helm oli jo seuraavana päivänä lähtevä pois pitäjästä ja nykyisestä virastaan.

"Terve tuloa, terve tuloa", mutisi hän epäselvästi. "No veli", lisäsi hän sitte, "nyt olet päättänyt rippikoulun tässä pitäjässä, no, millaisiksi olet huomannut rippikoululapsesi?"

Pehmoisella, miellyttävällä äänellä vastasi Helm kirkkoherran kysymykseen luonnollisella kielellä, jossa ei ollut mitään mehukkaita, raamatusta lainattuja ja jokapäiväisen elämän toimiin sovitettuja lauseita eikä sanoja:

"Kuten, setä, tiedätte, ovat mielipiteemme tästä asiasta perin erilaiset. Kun minä nyt luultavasti viimeistä kertaa puhun tästä teidän kanssanne, niin täytyy minun sanoa, että ainoastaan vähäisessä osassa lapsista on herännyt syvempää käsitystä meidän uskonoppimme perustotuuksista. Kun täällä on niin mainio kansakoulu, ovat nämä rippikoululapset muodollisesti paremmin valmistuneita, kuin minä missään muualla olen tavannut, mutta ehkä myöskin sen kansakoulun tähden on tieto eli ulkonainen taito hidastuttanut heidän sisällistä kehitystensä."

"Tieto on voima", vastasi kirkkoherra lyhyesti ja jyrkästi.

"Niin kyllä", vastasi Helm, "mutta se ei kuulu tähän. Minä tahdoin vain sanoa, että uusi syntyminen, sydämen kääntyminen, joka yksin oikeuttaa nauttimaan pyhää ehtoollista, näyttää tapahtuneen vain ani harvoissa rippikoululapsissa, ja minä olen onnellinen, että te, setä, päästätte ne nuoret enkä minä. Tämä on ensimmäinen rippikoulu, kuin olen pitänyt, ja minun täytyy tunnustaa, että se olisi minulle sielun-kilvoittelu, ankara sisällinen taistelu, jota minä en pakene, jos se pannaan

minun kannettavakseni, mutta minä kiitän Jumalaa, joka ei vielä ole pannut sitä minulle; ehkä minä vast'edes varmemmasti ja siis levollisemmin hoidan tätä tointani, josta on suuri edesvastaus."

Nyt toi emännöitsijä totivettä, konjakkia ja sokuria. Kirkkoherra, vanha ja virkaansa tottunut, hymyili vain pilkallisesti, mutta ei vastannut mitään kappalaisen puheeseen.

"Tahdotko totia?" kysyi hän. Samaa oli hän kysynyt jo ennenkin joka ilta niin kauan, kuin oli tätä kappalaistansa tavannut eli lähes neljä kuukautta. Ja hän oli aina saanut saman vastauksen: "Kiitoksia, setä, minä en nauti väkeviä juomia."

"Sinä olet yhä kuin hihhulit; etkö muista, miten kävi häissä Kaanaassa? Mutta palataksemme aineesemme", sanoi kirkkoherra tehdessään totia, "siis sinä luulet, että ainoastaan harvat ovat sellaisessa sielun tilassa, kuin sinä vaadit voidaksesi heitä hyväksyä."

"Niin."

"Kuten jo itse sanoit, ovat meidän mielipiteemme tästä asiasta perin erilaiset. Ihmisen sielun elämä on salattu, se on seitsemällä sinetillä lukittu kirja, et sinä enkä minä voi sitä tuomita" – kirkkoherra juoda kulautti lasista – "ainoastaan autuuden ehtojen tietoa ja taitoa me voimme arvostella, vaan mikä menee sen ylitse, ei ole ihmisen vallassa. Muuten se nuorison tunnetulva, jota enimmäkseen hihhulipapit osaavat saada aikaan oppilaissansa" – kirkkoherra rykäsi paljon sanovasti – "yhtä helposti herää, kuin nopeasti haihtuukin, ja se on vaarallinen, jopa ihan epäsiiveellinenkin."

Kirkkoherra puhuessaan astuskeli hitaasti edes takaisin pitkin lattiaa, joi totilasinsa loppuun ja teki uutta. "No hyvä, veli, kutka sinusta ovat ne valitut lampaat, jotka otat oikealle puolellesi?"

Helm punastui vähän vertauksesta, joka hänestä tuntui Jumalan pilkalta; hän luetteli muutamia rippikoululapsia.

"No, entä vuohet?"

Taaskin punastui Helm ja luetteli koko joukon nimiä.

"Mutta jos otat taidon mittakepiksi, kutka silloin seisovat vasemmalla puolellasi?"

Taas luetteli Helm muutamia.

"Hyvä, pane vuohien joukkoon lisäksi vielä nuori Tobias Pullinen."

"Tobias", vastasi Helm, "hän on pään puolesta lahjakkain, eikä ainoastaan pään puolesta, hänellä on myöskin pohjaltaan lämmin ja, kuten maailma sanoo, hyvä sydän, mutta hän on lellitely ja ylpeä. Hän osaa biblian-historiansa ja katkismuksensa kannesta kanteen. Jos tieto on koskaan oikeuttanut sen kalliin armon-välikappaleen käyttämiseen, josta nyt on puhe, niin hänellä on siihen varma oikeus."

"Siirrä sinne Tobias Pullinen", sanoi Brandt nyt jo hyvin suutuksissaan, "se on paatunut poika. Mitä sinä olet kylvänyt, on hänessä joutunut kivistöön. Ylpeys ja talonpoikaiskopeus ovat hänessä paisuksissa, häntä täytyy masentaa." Ja kaikki kirkkoherran rehtorikiikhot joutuivat kuohuksiin muistellessa rekeä, hevosta ja kaluja. Toti teki myöskin tehtävänsä ja yhä kiukustuneempana lateli hän kovia sanoja Tobiaasta ja hänen isästään, siitä vanhasta juttupukarista ja riitasankarista.

"Minä en voi", vastasi Helm, "tehkää se itse, tutkikaa itse lapsia, arvostelkaa, minkä verran minä olen työtä tehnyt ja minkä verran armoa Herra on antanut tulla minun vähäiselle työlleni; käyttäkää mitä mittakeppiä hyvänsä, minä pesen käteni. Jos ainoastaan tietoa arvostellaan, silloin on Pullinen ensimmäinen, ja tietoaahan te olette puolustaneet. Muuten on teillä ja vanhalla Pullisella, kuten minulle on kerrottu, asioita keskoisina kihlakunnan- ja hovioikeudessa. Pelkäänpä seurakuntalaisten katsovan kostoksi, jos Tobias hyljätään ja muita hyväksytään, ja se saa aikaan suuttumusta, ehkä valituksiakin."

"Niinpä valittakoot", sanoi kirkkoherra äkeissään, "minä pysyn sanoissani. Enkö minä ihan äskettäin tavannut sitä poikaa maantiellä kiroilemassa ja haukkumassa kuin oikea hevoshuujari ja maantieveijari ihan kuin isänsäkin. Eikö hän sanonut minua 'kirotuksi vetelykseksi', rikkonut hevoskalujani, turmellut hevostani, särkenyt rekeäni ja..."

"Siispä, setä, kuitenkin arvostelette häntä sielun tilansa, mielenlaatunsa mukaan."

"Minä teen niin", sanoi kirkkoherra, nyt vuorostaan hän vähän punastuen, "minä teen niin tämän kerran, minulla on omat syyni ja minä vastaan niistä."

"Ruoka jäähtyy", sanoi nyt kirkkoherran emännöitsijä, vanhan puolinen vaimo, silmissä kova ja ankara katse.

"Tahdotko syödä illallista minun kanssani?"

"En, tiedättehän, setä, miten meillä on kotona, kaikki jo kokoon pantuna, ehkä jo huomenna lähdemme Viipuriin. Vaimoni tulisi levottomaksi, jos nyt viipyisin poissa. Minä saan sen tähden vielä viimeisen kerran kiittää ja sanoa, hyvästi."

"No hyvästi, hyvästi sitte, kiitos itsellesi." Ja herrat erosivat, kylmäkiskoisesti kättä antaen, ilman mitään "älä unhota".

III

Oli ensimmäinen kova katovuosi, kuin Suomi sai viisikymmen-luvun koskipaikoilla kärsiä. Pitkä, säällittävä ihmisjono virtasi pohjoisesta päin. Köyhiä tuli kuin varpusia talvella, viluissaan ja nälissään kuin susi salolla. Silmät kuopallaan ja kasvot kalpeina tulivat ihmiset etelään päin sitä suuremmin joukoin, mitä etelämmäksi ehtivät. Kuin nämä pohjoisen, idän ja lännen nälkäiset matkalaiset saapuivat isänmaansa portille, Viipuriin, menossa suureen leipämaahan, Venäjälle, silloin teitä oli paljon kuin Egyptin heinäsiirakoita. Ja vanha kaupunki avasi porttinsa selki seljalleen; joka talossa, sekä rikkaan tukkukauppiaan että köyhimmän porvarin tykönä oli yksi tai useampiakin syömässä armeliaisuuden katkeria paloja. Eräänä päivänä tuli koulun rehtorin kyökkiin vaimo, kantaen kolme- tai viisivuotista lasta käsivarrellaan.

"Mistä sinä olet?" kysyi rehtorin rouva.

"Pohjanmaalta."

"Mikä on nimesi?"

"Anni."

"Missä on miehesi?"

"Hän jäi jäljelle vai lieneekö mennyt edelle, en tiedä. Oli kylmä talvipäivä kolme viikkoa sitte, tuli tuisku ja myrsky pohjatuulella. Me astuimme järven jäätä, mieheni edeltä, minä lapsen kanssa perästä; jompikumpi meistä eksyi talvimyrskyssä. Minä astuin, astuin koko päivän, ja yön tullen saavuin mökkiin. Armeliaat ihmiset hoitelivat meitä. Siitä asti en ole nähnyt miestäni. Nyt en tiedä, elääkö hän vielä vai onko jo kuollut."

Vaimo puhui levollisesti niin kuin sellainen, joka on lakannut jo toivomasta; hänen kyyneliensä lähde oli kuivanut. Kuoleman koura oli painanut merkkinsä häneen.

Rehtorin rouva käski antaa lämmintä keittoa vaimolle. Hän ainoastaan maistoi sitä, ruoka häntä oksetti. Lämmiteltyään itseänsä ja pikku tyttöänsä, saatuaan tavallisen antimen läksi hän kiittäen ja Jumalan siunausta toivottaen jälleen ulos. Tuskin ehdittyään pihalle vaipui hän lapsineen kinokseen. Kuin ihmisiä riensi häntä auttamaan, oli hän jo kuollut. Samassa talossa asui venäläinen pappi, köyhä tämän maailman tavaroista, vaan rikas armeliaisuudesta. Hän ja hänen vaimonsa ottivat lapsen hoitoonsa. Ei kukaan tiennyt, mistä lapsi oli. Oliko hän kastettu? Mikä hänen nimensä oli? Kuinka vanha hän oli? Ei mitään paperia ollut äiti vainajalla, joka olisi ilmaissut, mistä ja kuka hän oli. Ja pappi otti tyttöä kädestä ja meni hänen ja vaimonsa kanssa kirkkoon, kutsui lukkarin, kellonsoittajan ja tuohusten myöjän kummeiksi; lapsi sai astua suureen kasteammeeseen, pappi piti kiinni hänen suutansa ja nenäänsä ja painoi häntä kolme kertaa kasteveden pinnan alle, ja kuin hän nousi ylös, oli hänen niemensä Helena Ivanovna ja hän oli oikeauskoinen "pravaslava".

Pienokainen, sinnyt kurjuudessa ja syntynyt köyhyydessä, kasvoi kauniiksi, vaan raskas- ja synkkämieliseksi lapseksi. Harvoin näkyi hänen suunsa vetäytyvän hymyyn, ja jo lapsena osoitti hän ominaisuuksia, jotka oikeastaan kuuluvat vaurastunempaan ikään. Muun muassa oli hän erittäin säästäväinen. Kuin Leena, joksi tyttöä sanottiin, kasvoi nuoruuden ikään, tuli hänestä hoikka, mustasilmä tyttö, ja kuin hän rupesti rakentamaan avioliittoa, valitsi hän miehekseen iloisimman, sukkelasanisimman ja veitikkamaisimman velikullan, kuin hänen vertaistensa joukosta oli saatavana vanhassa kauppakaupungissa, ja se oli Tobias Pullinen.

Tobias palveli siihen aikaan linnan päälliköllä. Hänen pyöreä, punainen ja valkoinen muotonsa, hänen siniset, iloiset ja veitikkamaiset silmänsä, hänen leikinlaskunsa, laulunsa, hullunkuriset puheenpartensa ja iloiset arvoituksensa sekä lihavat, pehmoiset lihakset suun ympärillä, jotka, kuin hän vähänkin nauroi, tekivät, muodon niin hyvänluontoisen ja hupaisen näköiseksi, kaikki se oli lumonnut Helenan. Kuin Tobiaalla sitä paitsi oli yllä vähävenäläinen, pitkä kauhtana, punainen vyö vatsan kohdalla, litteä kuskinhattu päässä ja suuri joukko riikinkukon höyheniä töröttämässä sen pääläellä, niin se kaikki kokonaan voitti pikku Leenan, ja siitä tuli häät kaksine vihkimisineen ja

kaikkine juhlallisuuksineen ja taikuuksineen, kuin venäläiset ja suomalaiset kansantavat sellaisissa juhlatiloissa käyttävät. Kohta häiden jälkeen – Leena oli silloin vasta 17 vuoden ijässä – peri Tobias ihan äkkiarvaamatta pienen tilan Tervolasta ja muutti sinne. Kuin tila oli pieni, ainoastaan neljän tynnyrin kylvä, avasi hän maakaupan. Se menestyi hyvin, hän kun oli siihen aikaan ainoa kaupan harjoittaja koko pitäjässä. Muutamissa vuosissa pääsi hän varakkaaksi mieheksi, josta suurin kiitos tuli Leenan säästäväisyydelle tai ahneudelle, kuten naapurit sanoivat. Jos Tobias olisi hoitanut puotiansa ja pientä maanviljelystensä kunnollisesti, olisi hän epäilemättä ollut oikein rikaskin, mutta hän oli joutunut erään kiihkon valtaan, jota kyllä käy käsittää vanhassa kuskissa. Hän oli hevoskauppias. Hän osti, möi ja huijasi hevosia, oli kaikissa kilpa-ajoissa Kuopiossa, Viipurissa, Hämeenlinnassa, jopa Vaasassakin. Jokainen urheilija koko maassa tuns i iloisen hevoskauppiiaan Tobias Pullisen, ja monta sukkela kuje tta kerrottiin hänestä, miten hän osti huokeasta ja möi kalliista sekä petteli venäläisiä hevoskauppiaita ja suomalaisia urheilijoita. Niin ihan eheä hänen hyvä nimensä ja maineensa ei ollut, vaikka kukaan ei juuri tiennyt mitään erittäin pahaakaan rikosta, mutta maljojen ja konjakin ääressä vilkkaan kilpa-ajon jälkeen ei pidetty niin tarkkaa lukua, ja kuin Tobias itse, milloin joku viittasi sinne päin, ei ollut lainkaan arkaluontoinen, niin sai kaikki mennä kaupalleen.

Näin ollen jätti hän kotinsa ja talonsa kaikkineen oman onnensa nojaan, ja onnipa oli, että hänen vaimonsa kovin kourin piti kiinni vaivalla ansaituista markoista eikä oikeastaan koskaan ilmaissut Tobiaalle, minkä verran hän oli pannut talteen arkun pohjalle.

Siellä istui Helena eli Leena, kuten häntä sanottiin, eräänä maanantaina aamupäivällä puotikammarissaan tuvan ja puodin välillä. Pieni huone se oli, täpö täynnä tavaraa: suuri joukko vesirinkelejä (barashki), yksi säkki kahvia ja yksi laatikko teetä, jotka arat tavarat olivat imeneet itseensä hajua ja makua Kurkijoen piiskoista, venäläisistä hevoskaluista, valkoisista saappaista ja muista juhtinahalta hajuavista tavaroista. Vaikka Leena oli tullut lihavammaksi ja pulleammaksi kuin ennen, olkapäiltään ja rinnoiltaan pyöreämmäksi, hänen mielensä ei siltä ollut tullut keveämmäksi, pikemmin päin vastoin: hän oli epätasainen ja levoton. Hän sitä paitsi kärsi kiusallista yksinäisyyden ikävää. Mies poissa, poika melkein täys'kasvuinen, kasvanut pois hänen hoidostaan vaikka ei siltä hänen ajatuksistaan. Vaikka hän hyvin lämpimästi rakastakin poikaansa, niin hän kuitenkin tuns i hänelle siipien jo siksi kasvaneen, että hän kohta kyllä oli kyllin voimakas lentämään ulos maailmaan. Yhtään tytärtä ei ollut eikä ketään sukulaisia. Vaimolleen seuraksi oli kyllä Tobias ottanut taloon sisarensa tyttären Annin, reippaan ja kauniin tytön, mutta Leena ei niin pian kiintynytään uusiin henkilöihin. Monta vuotta kului ennen kuin hän oppi katsomaan tyttöä sukuun kuuluvaksi. Mutta olipa hänellä muunkin kuin vain sukulaisten ja seuran puutetta, sillä hänellä, kun oli kasvatettu Venäjän uskoon, ei ollut pappia eikä kirkkoa likimailla. "Sinun Jumalasi" ja "meidän Jumalamme", kuten tavallisessa puheessa sanottiin ja vielä tavallisemmin Suomen ja Venäjän Jumala, olivat kumpikin saaneet sijaa hänen sydämessänsä. Hän ei voinut uskonlauseiden ja jumalanpalvelusmenojen eikä inhimillisten lisien takaa nähdä ainoaa, ijankaikkista Jumalaa; hänen sydämensä oli runneltunut äärettömässä ja hyödyttömässä taistelussa ja pelossa. Säästäväisyys ja työnkiihko johtivat hänet huomaamattansa alamäen rintaan, joka oli nimeltä rahan hankinta. Kuin kaikki muu petti taikka oli mahdoton arvata ja mahdoton selittää, kuin kaikki uskon ja uskottomuuden tutkistelut näyttivät hänestä hetteeltä, johon hän sitä syvemmälle vaipui, mitä kovemmin ponnisteli vastaan, silloinkin oli olemassa yksi, joka oli todellinen ja selvä, ja se oli hopeamarkka. Sillä oli lumoava loiste, siinä oli heleä ääni sekä kotona että ulkona maailmassa. Kokoomishimo oli hänessä tuollainen syvään juurtunut kiihko, jota ei mitkään rukoukset, ei mikään katumus eikä parannus voinut koskaan karkoittaa.

Leena istui, kuten edellä mainittiin, puotikammarissaan maanantaina aamupäivällä, Marian ilmestyspäivän aattona. Työ oli jo melkein lopetettu. Leena mietiskeli kauppaliikkeen tilaa. Kuten useimmilla maakauppiailamme, salli Leena Pullisenkin harjautunut muisti, jota mitkään hyödyttömät ja tarpeettomat koulutiedot eivät haitanneet, hänen ilman mitään kirjoja saada tuota pikaa selon asiain tilasta. Hän muisti kaikki ostohinnat pennilleen, muisti päivät, milloin mikin

tavara oli tuotu, ja osasi ihan paikoilleen sanoa, minkä verran hän oli voittanut siloista, kulkusista, nuorasta ja tupakasta. Ei mitään kassakirjaa, ei muistikirjaa eikä päiväkirjaa tarvittu, kaikki oli kuin vaskeen piirrettyä tuohon suunnattomaan muistiin, joka usein hämmästyttää ja kummastuttaa tuomaria ja pappia maalla. Kuin liikkeen tarkastus päättyi, muuttui Leenan pyöreä muoto tyytyväisen näköiseksi; hän oli hyvillään voitosta. Palveltuaan täten mammonaansa otti hän vanhan suomalaisen virsikirjansa ja luki hyvin hartaasti puoliääneen erään noista vanhoista suomalaisista virsistä, joissa on pahimpia kielivirheitä väärin vertausten, ajatuksettoman sekamelskan ja rumain sanojen kanssa sekaisin. Saatuaan virren loppuun meni Leena tupaun etsimään kälynsä tytärtä Annia, apulaistansa taloustoimissa. Suuri tupa oli tyhjä ja siistitty pyhäksi. Ainoastaan kissa istui siellä, pesi silmiänsä ja ennusti vieraita, ja Musti uunin vieressä uneksi metsästysaikojen iloja. Uunin päältä näkyi kaksi suurta raudoitettua saappaan kantaa, ja pohjaa. Matti Viskari se siellä ylhäällä maaten piti pyhää.

"Matti, oletko nähnyt Annia?" kysyi Leena. "Missä on Anni, ja Tobias sitte? Minä mielelläni lukisin heille postillasta."

"Kussa kipu, siinä käsi, siinä silmä, kussa armas", vastasi Matti.

"Onko tuo mikään vastaus!"

"Kun on oikein kylmä, lentää pyy välistä lävääänkin."

"Niin niin, hyvä Matti, se on totta. Minun olisi pitänyt arvata tämä ennen, kuin otin Annin taloon. Onko siinä nyt vaimo Tobiaalle, joka ei ole vielä päässyt ripillekään, ja tyttö köyhä kuin kirkonhiiri!"

"Ei haittaa, emäntä. Köyhästä naimaan, pohatasta hevosen ostoon. Kust' on mieli muuttunutta, sieltä hoiva huolitettava. Kaikkea katua saapi, vaan ei nuorra naimistansa, ja tarves on talossa vaimo, vaikka vettä keittäkähän."

"Voi niitä lapsia, niitä lapsia."

"Niin, se on kyllä totta. Huoli linnun pojistansa, vaiva vaimon lapsistansa."

"Minun pitää tehdä loppu tästä, jos vain saisin puhella mieheni kanssa ja kysyä, mitä hän arvelee asiasta."

Kun Matti nyt ainoastaan mörähtämällä ilmasi kyllä kuullensa emännän sanat, mutta ei katsonut saattavansa enää mitään lisätä, läksi Leena karjottaan etsimään Annia.

Tuskin ehti Leena poistua, kuin ovi aukesi ja sisään astui varovasti kyynärän korkuisen kynnyksen yli vanha jäykkäsääri mies, yllä musta, pitkä nuttu, päässä nahkalakki, joka, kuten mies itsekin, näytti vähän herrasluokkaan kuulavalta. Se oli lukkari Jäppinen. Hänen käytöksessään oli vähän ahdistusta ja arkuutta. Häntä oli monta Herran vuotta komentanut kirkkoherra, joka ei voinut sietää hänen herrasmaisuuttansa. Lukkari oli siitä kasvatuksesta saanut ihan omituisen käytöksen, jossa näkyi sekaisin pelkoa ja teeskenneltyä varmuutta. Hän oli kyllä vanha tuttu talossa, mutta, koska hänen luonteessaan ei ollut itsenäisyyttä, uskalsi hän kirkkoherralta ainoastaan salaa hiipien käydä Pullisessa. Nähtyään tuvan tyhjäksi kysyi hän puoli ääneen:

"Onko siellä ketään uunilla?"

"Hyvää tekee lämmin vanhoille luille", vastasi Matti Viskari.

"Sinua minä juuri etsin. Tule alas, tietäjä Matti, minulla on jotakin ilmoitettavaa sinulle, jotain hyvin tärkeää."

Ukko laskeutui varovasti alas porraspuuta myöten, jona oli kaksituumainen lankku ja siinä sydämmen muotoisia reikiä läpi sahattuina.

"No, mitä nyt?" sanoi hän, pudistaen lukkarin kättä ja pistäen sitte nuuskaa nenäänsä.

"Niin, kas se on siten, että – niin, kurjamaista se on, että mitään sellaista voi tapahtua, mutta niin se on – että meidän kirkkoherra – niin, mitäpä siitä maksaa suuttua. –"

"No, puhu suusi puhtaaksi, lukkari!" sanoi Matti, viisailla silmillään tarkkaan tähystellen kirkon palvelijaa. "Puhu vain suoraan. Me emme odota mitään hyvää siltä taholta."

"Niin, suoraan sanoen, kirkkoherra Brandt ei aio päästää Tobiasta ripille."

"No, mitä lempoa sitte!"

"Hän sanoo nuoren Tobiaan viime lauantaina kiroilleen ja pauhanneen ja näyttäneen pahaa sydäntänsä ihan kirkkoherralle itselleen. Tahdotko nuuskaa, Matti?"

Matti veti nuuskaa hitaasti pahkuraiseen ja kulmikkaasen nenäänsä ja kiroili niin, että lukkari vanhus, muistaen virka-asemansa, katsoi olevansa velvollinen ojentamaan häntä.

"Ole vaiti, lukkari", sanoi Matti jyrkästi. "Mitä nyt on tehtävä? Anna nyt hyvä neuvo, tämä on sinun asiasi, tässä pitää sinun osata neuvoa." Ja Matti kynsi korvansa taustaa.

Lukkari ei ollut millänsäkään ukon pauhaamisesta, sanoi vain: "Ei ole muuta kuin yksi keino. Tobias tänä päivänä menkään kappalaisen Helmin luo, kuuletko, tänä iltana vielä, sillä kappalainen lähtee pois huomeisaamuna aikaisin, paha kyllä. Jos hän rupee puolustamaan teidän Tobiastanne, niin se ehkä auttaa, sillä näetkös, minä olen huomannut, että kirkkoherra ikään kuin vähän pelkää häntä, vaikka muuten ei näytä pelkäävän itse paholaistakaan."

"Kiitoksia, lukkari, minä kyllä kerron nuorelle Tobiaalle, mitä sinä olet sanonut, ja täällä tehdään mitä suinkin voidaan. Hyvästi nyt. Minä pidän pyhää tänään, näetkös." Ja Matti kiipesi jälleen ylös uunille, paneutui syrjälleen ja oli jo suloisen unen helmoissa, kuin Leena lasten kanssa ehti takaisin tupaan. Leena vei kammariinsa nuoret ja kohta kuului sieltä yksitoikkoista, juhlallista, puoleksi laulavaa ääntä, joka on niin tavallinen kansassa, kuin se lukee hengellisiä kirjoja.

IV

Alkoi hämärtää. Lyhyt talvipäivä tuskin ehti sammua, niin kuu jo levitti kylmää valoansa valkoisille kinoksille ja mustille tuville. Kuin kuun valo hiipi ikkunasta tupaan, ryömi Matti makuultaan uunin laidalle, laskeutui varovasti maahan ja kävi piippu suussa istumaan uunin viereen.

Hänen siinä istuessaan ja katsellessaan, mitenkä kuunvaloinen ikkunan kuva hitaasti siirtyi pitkin lattian rakoa, tuli Anni tupaan, otti lampun hyllyltä ovensuu-seinältä ja sytytti sen. Anni oli yhdeksäntoista ikäinen tyttö, ei erittäin kaunis, vaan muuten muodoltaan hyvin miellyttävä. Hänen silmäyksessään, kuin hän hyväntahtoisesti katsoi kehen hyvänsä, oli syvällisyyttä ja lämpöä, jota harvoin tavataan vaaleissa sinisilmissä. Hitaasti, vaan varmasti, teeskentelemättömällä, luonnollisella suloudella, jota on jokaisessa nuoressa ja terveessä ruumiissa, teki hän askareitansa, puhalteli hiillosta, pani laulaa hyräillen enemmän puita uuniin ja läksi jälleen ulos.

Lamppu valasi kirkkaasti suuren tuvan mustuneita seiniä, pitkiä penkkejä ja valkoista pöytää. Orsilla riippui pitkissä vartaisissa reikäleipiä, niiden päällä oli tarvepuita kuivamassa sekä pari nurin käännettyä, äskettäin nyljettyä vasikannahkaa, joiden hännät heiluivat ilman vedossa; muutamia paria suksia sekä oljista, helmistä ja kirjavista tilkuista tehty leikkikalua, kruunu nimeltään, jollainen usein jouluna ripustetaan kattoon koristukseksi. Lyhyesti sanoen: talon varasto kaikkea, joka lähinnä tarvitsi emännän katsomista ja tuvan lämpöä, oli kasattu ylös orsille. Nurkassa, mustuneessa hirressä riippui myöskin uusi petroleumilamppu.

Vanha Matti katsoi itseksensä ihmetellen valon lähdeä. Hän mietiskeli mielessään suurta mullistusta, jonka sellainen pieni kalu kuin lamppu oli saanut aikaan. Matti oli vanha, kokenut mies, joka oli nähnyt paljon maailmassa. Hän oli kuten enimmäkseen paremmista talollisistamme monipuolinen ja tietorikas mies. Hän tiesi, mihin kaski oli kaadettava, hän tiesi, milloin se oli poltettava, kynnettävä, kylvettävä ja korjattava. Eikä hän sitä ainoastaan tiennyt, vaan hän osasi tehdäkin sen omin käsin. Hän tiesi, missä maassa ruis, vehnä, tattari, herneet paraiten menestyivät ja mitä ne tarvitsivat viihtyäksensä. Hän osasi nikkaroida pyttyjä, tynnyrejä, korvoja, rekiä ja keveitä kärryjä. Jos siksi tuli, osasi hän kengittää hevosenkin yhtä hyvin, kuin hoitaa veneensä, kutoa nuottaa, verkkoja, rysiä ja laittaa katiskoita, mertoja. Hän oli suuri metsämies, joka syksyin keväin tappoi teynejä, metsoja ja sorsia joukottain. Hän tunsikin kukat, sienet, puut ja tiesi mihin niitä voitiin käyttää. Hänen ryppyiset, muhkuraiset, ruskettuneet kätensä osasivat tehdä melkein mitä hyvänsä, ja sittekin hän kuusikymmen-vuotisen, toimeliaan elämään jälkeen oli vain loinen. Hän oli kuullut kerrottavan suuresta maasta kaukana lännessä päin, jossa osattiin pitää paremmassa arvossa, mitä hyvä, terve järki ja vahvat kädet voivat saada aikaan. Mutta hän sekä oli liian vanha että siksi kirjan taitamaton ottamaan sanomalehdistä ja kirjoista tarkkaa selkoa siitä asiasta, joten niin kauas lähtö oli jäänyt tekemättä. Niinpä hän nyt oli loisena, Leena Pullisen kaikki kaikissa ja neuvonantaja, isä Tobiaan kuljeksiessa matkoillansa.

Mutta Matti Viskari osasi paljon enemmänkin, kuin tässä on lueteltu, enemmän kuin hänen kaltaisensa yleensä. Häntä ei suotta sanottu tietäjäksi. Hän paranteli hevosia ja ihmisiä voiteilla, ja kuin ne eivät auttaneet, runoilla ja loitsuilla, joita hän oli oppinut äidiltään, koko kihlakunnassa laajalti kuuluisalta runojen laulajalta.

Mitä hän uskoi? Kuten enimmäkseen talonpojat, jotka eivät ole minkään erityisen ajatussuunnan vallassa jonkin lahkoon tai eläväuskoisen valtion papin johdolla, oli hän sallimuksen palvelija. "Se on sallittu" oli hänen suuri uskon- ja vapahduskaavansa. Se antoi hänelle horjumattoman tyyneyden kaikissa elämän vaiheissa.

Siinä hän nyt istui ja pöllytteli keveitä, sinisiä savupilviä ja katseli niiden harmahtavien utujen lävitse, ihmetellen ja iloiten lampun valon kirkkautta. Hän muisti, mitenkä hän poikana ison uunitulen valossa lohkoja ja kiskoi pihkaisia männyn pölkäreitä, joita kesällä huolellisesti valikoitiin välttämättömäksi talvivaloksi: päreiksi. Miten päre savusi ja leimusi, sammui ja jälleen sytytettiin,

miten hiilet putosivat sihisten ja savuten alas vesiastiaan. Kolmekymmentä, viisikymmentä kertaa illassa täytyi sytyttää päre valasemaan äidin kehruuta ja isän veistelyä. Sitte muisteli hän ratisevia talikynttilöitä, hyvin harvinaisia vieraita; ne ratisivat suolaisesta talista ja levittivät talin haikua joka kerran, kuin niitä niistettiin. Kuin päivä sammui lumipilviin jo kello kahden aikaan, ei ollut iltapuhteeksi muuta kuin vähä kylän juoruja ja välttämättömmimpiä käsitöitä. Hänellä sitä paitsi oli äidin suuri varasto loitsurunoja, jotka hän oppi jo lapsena ja sitte unta, tuota pitkää talvityötä, jonka valon puute oli tehnyt välttämättömäksi. Mutta nyt! Ja Matti ajatteli sitä nousevaa nuorisoa, joka nyt sai lukea ja opiskella iltapuhteina. "Hoh hoo", huokasi hän, "kuudenkymmenen vuoden perästä kyllä Tervolan kylä, on taas toisen näköinen."

Nyt Matti heräsi unelmistaan. Sisään astui nuori Tobias ja hänen ainainen kumppaninsa ja vihamiehensä, oikeammin kilpakosijansa Matti Reijonen. Missä vain Anni oli ulkotöissä, siellä myöskin nämä molemmat nuorukaiset olivat lähellä häntä ja toinen toistansa, kateellisesti pitäen toisiaan silmällä. Kilpaveikkojen jäljestä tuli muutamia muitakin sekä nuorempia että vanhempia tyttöjä ja poikia aattoa viettämään. Annikin tuli nyt tupaan, seisattui lieden luo ja ryhtyi illallisen puuhiin. Muut istuivat ääneti penkeillä, ainoastaan hiljaista puhetta kuului silloin tällöin suuressa tuvassa, sillä tupakammarissa kuului Leena Pullinen veisaavan virttä, eikä nuoriso, varsinkaan nuori Tobias ollut ihan varma, eikö ilta ilon ja huvin sijasta ehkä päättyisi jollakin peljättyllä postillalla. Mutta nyt Anton, joka äskettäin oli suorittanut asevelvollisuus-palveluksensa loppuun, astui tupaan, nauraen, nosti kaksi sormea ohaukselle tervehdykseksi ja lausui kovasti: "Jumala varjelkoon." Hänet otettiin ilolla vastaan ja nyt piti hänen kyllä jo kymmenennen kerran tehdä selko kasarmielämästä, päälliköistä, herroista, Viipurin loistosta ja komeudesta sekä palvelustytöistä. Hänen havaintojensa tulos oli, että kyllähän muuten kasarmielämää sietäisi, mutta se siisteys se on ihan tappaa ihmiset. Juuri kuin oltiin paraassa puheen vauhdissa, tuli Leena virsikirjoineen, tervehti ääneti ja vakavasti, astui Annin luo ja sanoi puoliääneen: "keitä nuorille kahvia – paljon sikuria", lisäsi hän kuiskaamalla.

"Vai niin, saadaanko kahvia; no, kuulehan vain!" virkkoi Tobias, ollen kiihkeä torjumaan ehkä uhkaavaa virsien lukemista, sillä äiti Leenalla oli kuten sanottu virsikirja kädessä; "rupeemmeko arvuuttelemaan? Onko ketään, joka tahtoo lähteä Hymylään?"

"Sinä, Anton, rupeet arvaamaan, taikka Anni, tahdotko?" virkkoi hän hidastellen.

"Niin, ruvetkaamme arvuuttamaan, mutta ei Annia arvaamaan, hän arvaa kaikki, ei siitä tule mitään Hymylään menoa."

"Viskari ukko, teidän pitää kysyä", vaadittiin nyt. "Niin, ukon pitää kysyä. Sinä Tobias, kun olet isäntä, arvaa sinä ensin."

"Olkoon menneeksi, minä arvaan", sanoi Tobias, "mutta vasta kolmannelta, kuin en arvaa, lähden minä Hymylään."

Kaikki kokoutuivat hyvin innoissaan ukon ympäri. Hän istui kumarassa, vasen kyynyspää polvella, poltellen ja syljeksien ahkerasti.

Ukko mietti hetkisen ja lausui sitte arvoituksen.

"Herrain herkku, pappein paras ruoka, ei vadilla kanneta eikä pöydälle panna."

Kaikki näyttivät miettivän, kunnes joku tytöistä hihitti: "minä tiedän; minä myös", sanoi kohta toinen nauraen.

"Minä myös", sanoi nuori Tobias tyyneesti, "se on rintamaito."

"Oikein, pikku Toppi, et sinä olekaan niin tyhmä, kuin näytät. No mutta mikäs tämä on:

"Tulinen mies, tamminen turkki, toran tuottaa tupaan, tappelon talon pihalle."

"Se on viina, viinalekkeri", sanoi Tobias. "Niin, viina se on; kelvottoman taitava panemaan arvoituksia tuo Matti."

"No mutta", jatkoi Matti, lyöden kovasti polveensa, "mikäs tämä on:

"Nauraa, nauraa, pitkin seinää ojennaksen."

Nyt loppui Tobiaan viisaus.

"Kas niin, joko alkaa Topin silmät Hymylään päin pyöriä. Saadaanpahan vielä nähdä. Mitähän Matti nyt keksii koetellakseen sinun järkeäsi."

Niin pantiin arvoitus toisensa perästä, ja tuota pikaa olikin Tobiaalla jo kolme arvoitusta arvaamatta. "Hymylään, hyys, hyys Hymylään!" huusi nyt iloinen nuorisojoukko.

Nauraen ja hälisten vietiin Tobias tuvan nurkkaan ja puettiin siellä niin hullunkurisesti kuin mahdollista. Hatuksi pantin kiulu alas suin, esiliina sidottiin selkään nutuksi, virsut pistettiin käsiin kintaiksi, tukaksi ja parraksi soviteltiin tappuroita kuontalosta. Sill'aikaa kuin Matti ja Anni täten koristelivat Tobiasta, peräytyivät kaikki muut toiseen nurkkaan, joka muka oli Hymylä. Sotilas Anton lausui nyt seuraavat säkeet, jotka muuten aina vaihtelevat puvun mukaan, joka Hymylään menijällä on yllä:

Käykää, lapset, katsomaan,
Mitä Halli haukkuu
Luppakorva lupsottaa.
Sitä Halli haukkuu,
Luppakorva lupsottaa:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.